

סימן ד

אמירת הלל בבית הכנסת בליווי כלי נגינה

תשרי תשע"ה

שאלה:

ישראל אסרו זאת, וראו בזה הריסה בחומת הדת, ובזמנו בד"צ של ק"ק האמבורג כינס מכתבים מכל גדולי הדור לאסור זאת ופורסמו הדברים בספר 'אלה דברי הברית'. דבריהם התקבלו בכל קהילות ישראל ללא עוררין.

אמנם בעניין הנגינה בעוגב ביום חול, דן הרד"צ הופמן בשו"ת מלמד להועיל (סי' ט"ז) והביא ג' שיטות פוסקים שדנו בדבר:

א. פוסקים שכתבו לאסור בשבת ע"י נכרי, ולא פסקו לעניין יום חול, 'ואפשר דס"ל דבחול שרי, או אפשר דספוקי מספקא להו ולא רצו לחלוט הדין לאיסור או להתיר'. ביניהם הוא מונה את רבי משולם זלמן הכהן בעל 'בגדי כהונה', ורבי אליעזר בעל 'שמן רוקח' ובד"צ דק"ק האמבורג (בריש ספר 'אלה דברי הברית') ועוד.

ב. 'ויש מהגאונים שהתירו בפירוש לנגן בחול ואלה הם: בי"ד דק"ק פראג ה"ה ר' אליעזר פלעקלש, ר' שמואל לאנדא, ר' ליב מעליש" (שם) ומביא ראיה שהיו נוהגים לנגן בערב שבת קודם קבלת שבת כמוכא בספר 'אלה דברי הברית' ומוסיף הרד"צ הופמן 'וכתבו ('אלה דברי הברית' שם צד י"ז): ומה שמנגנים בכלי שיר (ארגעל) בשבת קודם איסור גמור הוא לנגן אפילו ע"י נכרי בשום כלי זמר, והמנגנים בקהילתנו בכלי זמרים בקבלת שבת, המנהג פה שמחויבים המזמרים להסיר ולסלק מידם כלי זמר חצי שעה קודם ברכו" עכ"ל. (ואפשר דלא התירו בחול אלא בשאר כלי זמרים ולא בארגעל)

חברים מן הקהילה שנכחו בחוה"מ בתפילה שבה נאמר הלל בליווי כלי נגינה סיפרו שתפילה זו גרמה להם ולכל הנוכחים רוממות רוח, שמחה וכוונה טובה יותר בתפילה. אותם חברי הקהילה ביקשו לקיים דבר זה גם בקהילתנו. השואלים הדגישו שהליווי בכלי הנגינה נעשה באמירת פסוקי ההלל בלבד, ולא במקומות האחרים של התפילה.

מכיוון ששאלה זו נוגעת לשינוי במנהגי ישראל בתפילה, שאלתי כמה מגדולי ישראל, וביניהם מו"ר הגר"י אריאל, הגר"ד ליאור, הגרא"ד אוירבך אב"ד טבריה, הגר"צ גולדברג והגאון הרב אשר וייס שליט"א, וכולם הורו לי להימנע מלקיים זאת. ולא באתי במאמר זה אלא לדון בדברי רבותי כתלמיד הדין לפני רבותיו בקרקע.

תשובה:

א. איסור "ובחוקותיהם לא תלכו"

לפני למעלה ממאתיים שנה עלתה השאלה האם מותר להכניס עוגב לביהכ"נ. מנהג זה היה נפוץ אצל הנוצרים בכנסיותיהם, מהם עבר לקהילות הרפורמיות, ואף מבין הקהילות האורתודוקסיות היו שרצו לקיים מנהג זה. חכמי ישראל שבאותו דור נשאלו כמה שאלות בעניין זה: האם ניתן לנגן ע"י גוי בשבת ויו"ט בביהכ"נ? והאם בכלל מותר לנגן (ביום חול) בביהכ"נ בשעת התפילה. לגבי ניגון בביהכ"נ בשבת ע"י גוי, כל גדולי

וא"כ לפי"ז, כיוון שהעוגב והניגון בו בשעת תפילותיהם נעשה הוא חוק לע"ז, א"כ אסור להכניסו לבית הכנסת לתפילותינו.

(ב). הר"ן (ע"ז שם) כתב "לפי שלא אסרה תורה אלא חוקות של ע"ז אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם סרך עבודת כוכבים. אבל דברים של טעם שרו. ובשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא". (שם בדפי הר"ף ב' ע"ב ד"ה שורפין).

ולפי דבריו, העוגב כיוון שהוא חוק לע"ז שחייבים לנגן בו רק בבית תפילתם א"כ הרי הוא מיוחד לע"ז ואסור לנגן בו בביהכ"נ.

(ג). רבינו יונה בחידושו לסנהדרין (שם) כתב בשם 'יש אומרים' דאין סתירה בין הגמ' בע"ז לגמ' בסנהדרין, וכל חוק של ע"ז יהיה אסור אף אם כתוב באורייתא כמו דין מצבה, ורק בדבר שאינו חוק לע"ז היה מותר. וא"כ לפי דבריו העוגב יהיה אסור.

(ד). בחידושי הריטב"א בע"ז (שם ד"ה אלמא) כתב דאכן פליגי הסוגיא בע"ז על הסוגיא בסנהדרין, והלכה כהסוגיא בסנהדרין דהיא דוכתא, וא"כ אי כתיבא באורייתא לאו מינייהו גמרינן, ומותר בכל גוויי אפי' בחוק שעשאוה לע"ז.

ואם היה עוגב מנהג ישראל א"כ היה מותר, אך לא נראה דדבר זה כתוב באורייתא, ועוד דכל הכנסת העוגב לביהכ"נ נועדה להידמות לעובדי ע"ז הנוצרים וע"כ ברור שאף לדעת הריטב"א דבר זה יהיה אסור.

(ה). בשו"ת מהרי"ק (שורש פ"ח, הובא בב"י יו"ד סי' קע"ח) כתב דאין לאסור משום ובחוקותיהם לא תלכו אלא באחד משני הדברים:

וכן פסקו עשרה רבנים דק"ק ליוואנרא החתומים שם (שם צד ס"ז) וז"ל: וכולנו יחד אסרנו איסר לבלתי ינגנו (בארגעל) ביום ש"ק ויו"ט ח"ו. ולא התרנו רק בזה"מ וערב שבת וערב יו"ט קודם שתכנס קדושת שבת ויו"ט לצאת ידי כל הדעות בידוע, וגם את זה לא התרנו כי אם ע"י ישראלים אנשים אשר יראת ד' בלבם וכו' " עכ"ל. (מלמד להועיל שם)

ג. ויש שאסרו לנגן בעוגב ביום חול משום האיסור "ובחוקותיהם לא תלכו" ודבריהם מבוססים על הדברים דלקמן.

בגמ' ע"ז (דף י"א ע"א) משמע ששריפת בגדי מלך שמת אינה אסורה משום "בחוקותיהם לא תלכו", משום דשריפה לאו חוקה היא אלא חשיבות, שמראין בכך שמייתתו חשובה בעיניהם. לעומת זאת, בגמ' סנהדרין (דף נ"ב ע"ב) מובא שההיתר הוא "כיוון דכתיב באורייתא לאו מינייהו גמרינן". משמע שאלמלא שהוזכר מנהג זה בתורה ["הללוהו בצלצלי שמע" וכדו'] היה אסור משום 'חוקות הגוי'. וליישוב הסתירה נאמרו תירוצים שונים:

(א). ר"י כתב בתוס' בע"ז (שם ד"ה ואי חוקה) דתרי גוויי חוקה הווי, אחד שעושים להם חוק לע"ז. ואחד שעושים לשם תורת הבל ושטות שלהם. חוק שנחקק לשם ע"ז, לא מהני מה דכתיבא באורייתא, דהא חזינן במצבה דאף שהיתה אהובה בימי האבות, נעשית שנואה לפני המקום אחר שנעשית חוק לע"ז. מאידך, חוק שהוא משום הבל ושטות, אם הוא כתוב באורייתא הרי הוא מותר משום שלאו מינייהו גמרינן, אלא מדעתנו, כפי שנכתב בתורה, וכנראה יש לזה טעם.

לא מהני להתיר אפי' אי כתיב באורייתא, ולכן הסיק "אבל אם אינם מיוחדים נראה דאין בזה איסור דבהא ודאי איכא למימר דלא מינייהו גמרינן", א"כ מבואר מדבריו, דאם ניגון זה מתנגן במקומות אחרים הרי זה מותר, אך אם ניגון זה מיוחד לבית תפילתם מאחר שהוא חוק לע"ז הרי זה אסור.

א"כ ה"ה בעוגב, מכיוון שהפך להיות חוק שמנגנים בו רק בבית תפילתם ולא במקום אחר, א"כ הרי זה אסור.

(ו). אף אם נאמר עפ"י המהרי"ק שאין איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו" בהכנסת עוגב לביהכ"נ, מפני שיש טעם לדבר ואינו כחוק ע"ז של הבל וכמו"כ אינו פריצות, אעפ"כ יש לאסור זאת מצד האיסור "לא תעשה כן לה' אלוקיך" (דברים י"ב ל"א). דהרמב"ן (בפירושו על התורה שם) כתב שפסוק זה לא מדבר באיסור ע"ז (כרש"י שם) אלא במי שמחקה מנהג יפה של עובדי ע"ז ורוצה ליישם אותו לכבוד עבודת ה' (!) "לכן הזהיר לא תעשה כן, כי הדברים המתועבים לפניו היו עושים לאלוהים ולא אסרם מפני המעשה שהיה נכבד וראוי לעשותו לפני ה' לבדו, רק מפני הכוונה שהיתה בהם לעבוד אלוהות".

וכן פירש רבינו האב"ע על הפסוק "ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגויים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני לא תעשה כן לה' אלוקיך" (דברים י"ב ל"א) וביאר (שם ד"ה ופן) "שתעשה כמעשיהם לעבודת ה' ותחשוב כי תעשה טוב, לא תעשה כן, כי כל מעשיהם יתעב ה'". וכן פירשו הספורנו ורבינו בחיי וכן כתב אור החיים הקדוש (שם). וא"כ בנידון העוגב, אם מתנהג כהנוצרים להתפלל בביהכ"נ בליווי ניגון של עוגב הרי זה מתדמה לעובדי ע"ז ואסור לעשותו אפי' לכבוד ה'. וכן פסק רבי יעקב

א. "הדבר אשר אין טעמו נגלה, כדמשמע לשון חוק... דכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגין כן, אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם, דאל"כ למה יעשה כדבריהם התמוהים"?

ב. "הדבר אשר שייך בו פריצת דרך הצניעות והענוה ונהגו בו הגויים גם זה אסור... שדברים הללו דברי שחץ וגאווה הם ולא באלה חלק יעקב". וכן נפסק להלכה ברמ"א (שם סעיף א').

והיה חכם בעל ספר 'נוגה צדק' (מובא ב'מלמד להועיל' שם) שרצה לסמוך יתדותיו על דברי המהרי"ק ולהתיר עוגב בביהכ"נ, דמכיוון שהניגון בו אינו דבר משונה (כחוק שאין טעמו נגלה וחוששים בו לסרך ע"ז) וגם אין בו משום פריצות.

אך כבר השיב עליו רבי אברהם לעווענשטאמס אב"ד דק"ק עמדין בספר 'צרוור החיים' (דף ו') והוכיח שגם בעוגב יש בו אחד מטעמי האיסור שכתב המהרי"ק, והוא מפני שהנוצרים קבעו שאין משתמשים בעוגב כ"א בבתי עבודתם ושם משתמשים רק בכלי זה, והרחיקו כלי זה משמחות של חול, וא"כ הרי זה כחוק לע"ז, ובזה מודה המהרי"ק לתוס' ולר"ן דבחוק של ע"ז בכל גוונא אסור.

וכן מדברי הב"ח נראה לאסור, דבשו"ת הב"ח (סי' קכ"ז) נשאל האם מותר לש"ץ בביהכ"נ לזמר את התפילה בניגונים שמזמרים בהם הנוצרים בבית תפילתם, וכתב הב"ח "נראה שאין אוסר אלא דווקא באותן ניגונים שהם מיוחדים להעכו"ם מאחר שהוא חוק לע"ז כמו מצבה שאסורה בכל מקום מפני שעשאוה כנענים חוק לע"ז", ולכן מסיק הב"ח כהתוס' בע"ז דכל שנעשה חוק לע"ז

אמסטרדם ועוד. וכ"כ הרש"ר הירש בפירושו לתורה בויקרא (י"ח ג).

אלא שנראה שכל זה לא שייך לענייננו כלל וכלל, שהרי כל הדיון עד כה דיבר על עוגב בביהכ"נ שהיה בו משום חיקוי של הנוצרים שכך היו מתפללים בבית תיפלותם, ואף הרפורמים חיקו בזה את הנכרים וע"כ יש לאסור, משא"כ בעניין שלנו שמדובר על נגינה בשעת ההלל בכלי זמר אחרים, שאינם בשימוש הרפורמים והנוצרים. לכך נראה שהאיסור שכל הגאונים הנ"ל אסרו בעוגב לא שייך לנידון דידן, ואין לדמות מילתא למילתא בכה"ג.

ב. העוגב בביהכ"נ בפראג

המתירים לנגן בכלי נגינה בביהכ"נ ביום חול הביאו ראיה לשיטתם ממנהג מתפללי ביהכ"נ 'על תנאי' (אלטנייא) בפראג שנהגו לנגן בעוגב לפני קבלת שבת, ולא מיחו בהם. ובספר 'אלה דברי הברית' (צד ה) העיד על כך הגאון רבי הירץ שייאר שכתב וז"ל: "בק"ק פראג, עיר גדולה לאלקים, בתוכה תשעה בתי כנסת, ובגדולה שבהם נהגו לזמר ולקבל שבת בכלי זמר". ומבואר שם שהיו פוסקים מלנגן טרם אומרם מזמור שיר ליום השבת. אכן ה'מלמד להועיל' דקדק בשם הרב של האמבורג שהעוגב לא היה בביהכ"נ אלטנייא אלא בביהכ"נ מייזעל.

והביא ה'מלמד להועיל' עדות מסיודור ישן משנת תל"ח שנדפס בו זמר קודם לכה דודי וכתוב על גבו "זמר נאה מר' שלמה זינגר ז"ל שמנגנים בק"ק פראג בבהכ"ס מייזל בעוגב ובנבלים קודם לכה דודי". ובתוך השיר כתובה השורה: "הן שבת הכלה עם החתן, בתפארת וגדולה, אם נשמור שתים

שואל אלישר בשו"ת יש"א איש בהשמטות (דף צ"ט ע"ב) וחלק על הרב ישמ"ח (שו"ת כרך של רומי לרבי ישראל משה חזן סי' א') שרצה להתיר ניוגונים הדומים לניגונים בבית ע"ז, והסיק "וה"נ בכלי זמר דנידון דידן אם באמת אצלם הוא עבודה חיובית שאי אפשר לעשות עבודתם חוק ולא יעבור הא ודאי פשוט וברור דאסור לעשותו בביהכ"נ שלנו... ומקרא מלא דבר הכתוב "השמר לך פן תנקש אחריהם" וגו'".

ומהאי טעמא פסק הגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל שיש איסור תורה להתפלל בתערובת גברים ונשים, וכמו"כ אסור לש"ץ להתפלל כשפניו כלפי העם, ואף בקריאת התורה אסר כן מפני אמירת "ברכו את ה' המבורך", שהוא בבחינת תפילה, ואף אסר משום כך על הש"ץ ועל הרב ללבוש גלימה שחורה כגלימות הכמרים וחזני הכנסיות, כפי שנהגו הרפורמים, והגדיל לעשות ואסר לאדם זקן וחלוש, שלא היה ביהכ"נ כשר בסביבתו, לשמוע קול שופר בבית כנסת רפורמי, משום דסבר דהנכנס לשם עובר בלאו "דלא תעשה כן לה' אלוקיך" (מובא בספר 'נפש הרב' לגאון הרב צבי שכטר שליט"א עמ' רל"א-רל"ב עיי"ש). וכל זה הוא משום דבדרכים הללו של תערובת וכדו' מתדמים אותם קהילות לנוצרים ולמנהגייהם בבית תיפלותם. וע"כ העובד את ה' כדרכם הרי הוא עובר בלאו "לא תעשה כן לה' אלוקיך".

ואכן בשו"ת מלמד להועיל הביא פוסקים רבים שאסרו זאת מהטעמים הנ"ל וז"ל: "ויש מהגאונים... שאסרו בפירוש לנגן בארגעל בביהכ"נ בין בחול בין בשבת", והביא בשם הספר 'אלה דברי הברית' את דברי האוסרים, וביניהם החת"ס ורבי יעקב מליסא בעל ה'חיות דעת' ורבי שמואל אב"ד דק"ק

לאחר שכתב 'המלמד להועיל' את תשובתו, פנה לחמשה מגדולי התורה בארצו 'והשיבו כולם לאיסור חוץ מן הרב מוהר"ר מרדכי האראוויטץ שנמנע מלחוות דעתו אחר אשר כבר הורה זקן מו"ר הגאון מוהר"ר עזריאל הילדעזהיימער נ"י" (שם)

למרות שעיקר השאלה שם הייתה לגבי ניגון בעוגב, כמנהג הנוצרים, העדות בפראג הייתה על עוגב ונבלים, ועל זה כתבו הפוסקים המובאים לעיל שאין ללמוד הלכה למעשה מבית הכנסת בפראג.

אמנם היו פוסקים שהבינו שמעשה בית הכנסת בפראג ראוי ומוותר, משום שבביהכ"נ בפראג היו מנגנים בכלי זמר קודם קבלת שבת, ולא בעוגב דווקא (ולכן לא חששו לאיסור 'ובחוקותיהם לא תלכו') ואף ראו בזה עניין חיובי של כבוד שבת, וכפי שכתב בספר 'פה ללב' לרבי רחמים ניסים יצחק בן הגר"ח פלאג'י זצ"ל (או"ח סי' רס"ב סעיף ג') וז"ל: 'ועל כי ענין שבת הוא השראת השכינה עלינו, לכן ראוי לקבל שבת בשמחה ובשירים. ובכמה מקומות מארצות אשכנז בקבלת שבת מנגנים בכלי זמרים נבלים וכנורות כבמזמוטי חתן וכלה. וכ"ז מפני שכל ענין שבת הוא קיבול פני שכינה, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה (שבת ל' ע"ב), כמו שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלוקים (מלכים ג' ג' ט"ו)'.¹

ולקמן נראה שאביו הגר"ח פלאג'י התנגד לשימוש בכלי גינה בתפילה, וצריך לחלק ולומר שיש הבדל בין ניגון טרם קבלת שבת, לבין ניגון בתפילה שהרי המזמורים המקובלים לאומרם בקבלת שבת מקורם מתלמידי האר"י ז"ל (הוזכר לראשונה ב'סדר היום' לר"מ בן מכיר תלמיד הרמ"ק) ואינם

כהלכתן, נזכה מיד לגאולה, ואז האל, ישלח גואל, ברינה בוא יבוא, זה היום עשה אל שמחת לבו נגילה ונשמחה בו". וכתב ה'מלמד להועיל' שנראה מתוך השיר שהיה מדובר בע"ש שיש בו שמחת חתן וכלה, ומתוך שהתירו לנגן לכבוד החתן והכלה, התירו ג"כ לנגן לכבוד שבת מלכתא וישראל בן זוגה, שהם ג"כ כחתן וכלה.

וכתב בספר 'צרור החיים' שמנהג בית כנסת אלטנייא אינו ראיה להתיר, משום שבו הכניסו את העוגב עוד לפני שהתקבע מנהג הנוצרים לנגן בו בבתי תפלותם (וכידוע בית כנסת זה עתיק מאוד). ומכיוון שנכנס בהיתר, שוב לא חל עליו דין 'חוקות הגוי', שכן לא נעשה מעשה על מנת להידמות לגויים.

אך אח"כ העמיקו מנהג זה לביהכ"נ מייזעל, וניסה ה'מלמד להועיל' להליץ טוב על מנהגם שמא חשבו שכלי זה היה במקדש ולכן לא מינייהו גמרינן, אך כיוון שאח"כ ביטלוהו – א"כ הוכיח סופו על תחילתו שטעות היה בידם.

ואמנם, בספר 'צרור החיים' (שם) כתב שגם בפראג "כאשר נפלה באמת אין מקימה עוד, מפני שבעת נפילתה כבר הנהיגו כלי שיר זה, ר"ל בארגעל (עוגב) בבתי עבודתם לשם עבודתם דווקא ואסורה", וא"כ י"ל שדווקא עוגב אסור כי דומה לבית תפלתם של הנוצרים, אך כלי זמר אחרים משמע שלא נאסרו, אלא הסיק ה'מלמד להועיל' (שם) "ואין להביא ראיה ממנהג קהלה אחת ולסגור העיניים בפני מנהגי שאר קהילות קדושות שלא ראינו ולא שמענו מנהג כזה, עד העת אשר גברה יד המהרסים" (שם) ולכן הסיק ש"בודאי אין לסמוך על סברות כאלה בשאר מקומות".

[רש"י: יחזיק ידיהם בחוקותיהם, "יחקה" – לשון חוק. רש"י].

ובגמ' (חולין דף מ"א ע"ב) מבואר "הרוצה לנקר חצירו כיצד הוא עושה? עושה מקום חוץ לגומא ושוחט, ודם שותת ויורד לגומא. ובשוק לא יעשה כן משום שנאמר "ובחוקותיהם לא תלכו", ואם עשה כן, צריך בדיקה אחריו". ובאר רש"י (שם) שבשוק אין אדם חש לנקר את השוק ולכן צריך בדיקה אחריו שמא מין הוא לע"ז ויבדלו מפיתו ומיינו. וכתב בשו"ת מלמד להועיל (שם) דאף אם אין בהכנסת עוגב לביהכ"נ איסור של ובחוקותיהם לא תלכו, מ"מ אין להתירה משום שמחקה בזה האפיקורסים (הרפורמים) "שהרי ידוע שהתחילו בזה המהרסים לפרוץ פרצות בדת ד', חללו שבת בפרהסיא שנו התפילות וכפרו בביאת המשיח ועוד תועבות אחרות חברו על הארגעל (עוגב) למרות עיני הרבנים החרדים לדבר ד'. ועתה אם נתיר הארגעל הלא יאמרו המהרסים הלא בחזקנו לקחנו לנו קרניים והרבנים עונים אמן אחרינו... וא"כ בזמננו יש איסור יותר בארגעל מפני שמחקים בזה המינים והאפיקורסים ומחזקים את ידיהם בהריסות האמונה והדת".

וכן כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת אורח משפט (סי' ל"ז) דאף אם היה מקום להסתפק שאין בעוגב משום דרכי האמורי, "הרי אנו מוצאים שחז"ל אסרו לנו לחקות את המינים כדאמרינן במשנה דחולין מ"א... ועכ"פ אלה שהנהיגו את העוגב יצאו מכלל התורה בהרבה גופי תורה ובעטו בקדושת השבת... וע"כ אין לחשוב שום היתר על מנהג גויים זה מצדי צדדים. והרי אנו רואים שכשמשנים ממנהגי ישראל ועושים כמנהג שמקפידין עליו המינים חוששים עליו שמא מינות נזרקה

מחלק התפילה המקורי, ולכן לא נחשבים לתפילה ממש.

אולם בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סי' ל"ד אות ב') יצא חוצץ כנגדו וכתב "ובמחילה מכבוד תורתו נתן בזה בלא יודעים יד לפושעים כי כידוע המקומות באשכנז שנהגו בכזאת לנגן בקבלת שבת בכלי זמרים נבלים וכנורות היו אלה המשכילים שהתחילו לפרוץ גדרי הקדושה והטהרה בבתי הכנסת, ולא ממקור טהור הביאו והכניסו מנהג זה, וכל גדולי ישראל יצאו נגדם ונגד זה במקלם ותרמילם ולחמו בכל כח תוקף ועזו לגרש נגע צרעת זאת שהתחיל להתפשט בקרב בתי הכנסת בהשפעת של מרשיעי ברית, עד שחפץ ד' הצליח בידם לעמוד בפרץ ולגדור גדר". וסיים דבריו "וברור על כן בלי שום צל של ספק שאילו היה מגיע שמץ כל שהוא מזה לאוזני הגאון בעל "יפה ללב" ז"ל, לא היה מעלה על דעתו כלל וכלל לעשות למו זכר בספרו הקדוש, ועל כן יהיו דבריו אלה כלא היו וירדו לתהום הנשיה". עד כאן דבריו הנוקבים.

ג. חוקות המינים

במשנה בחולין (פ"ב מ"ט) נאמר: "אין שוחטין לא לתוך מים, ולא לתוך נהרות (שמא יאמרו לשר של ים או של נהרות הוא שוחט) ולא לתוך כלים [רש"י: שלא יאמרו מקבל דם לע"ז]. אבל שוחט הוא לתוך עוגה של מים [דהיינו כלי שיש בו מים דמוכח שאינו מתכוון לקבל את הדם לזריקה].. אין שוחטין לגומא כל עיקר [שכן דרך המינים לשחוט לתוך גומא], אבל עושה גומא בתוך ביתו בשביל שיכנס הדם לתורה [כלומר שהוא שוחט חוץ לגומא והדם שותת ויורד לגומא]. ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין

הקהל ולא יושבים בקידמת הבמה, וכל הציבור שותף לשירה ולדבקות. ואדרבה, השואלים נימקו את בקשתם בכך שכאשר נכחו במקומות ששרים בהם את ההלל בליווי כלי זמר, הרגישו רוממות רוח, ואף כוונת המילים הייתה גבוהה מהרגיל.

ה. הקושי על המצדדים להיתר

המצדדים להיתר כלי נגינה באמירת ההלל, טוענים שבוודאי מנהג טוב הוא, שהרי כך נהגו הלויים בבית המקדש – לשיר בפה ובכלי זמר, וע"כ זהו מנהג יהודי עתיק יומין. ואם כי ברבות הימים פסק המנהג, אין זו אלא החזרת עטרה ליושנה, ע"כ אין לפקפק במנהג זה. ואף על פי שברבות הימים הכניסו הנכרים לבית תיפלותם כלי נגינה, אין זה אוסר עלינו, ד"כיוון דכתיב (כלי נגינה) באורייתא לא מינייהו קא גמרינן" (סנהדרין דף מ"ב ע"ב) וע"כ סבירא להו דאדרבה, יש עניין חיובי בשירת הלל עם כלי נגינה.

אלא שהיא גופא קשיא – אם סברה זו נכונה, מדוע בכל הדורות לא התפללו עם כלי נגינה, אפילו בימות החול או לכה"פ בחוה"מ וכדו' ומדוע לא קבעו אנשי הכה"ג בהלכות התפילה את המנהג הקדום?

ואין לדמות זאת לשינויים שנעשו במרוצת הדורות במבנה בית הכנסת, כגון תליית שעון ותאורה ועוד, שאף בהם דנו הפוסקים (ולפעמים נמנעו מלהתיר כדי לא להידמות בשינויים אלו למינים), משום שאלו לא היו מצויים כלל בזמנים עברו. לעומת זאת, כלי נגינה היו קיימים בכל הדורות, ואף על פי כן נמנעו חז"ל מלקובעם בסדר התפילה, כזכר למקדש, אף שידעו שאלו יכולים לעורר את הכוונה!

בו... ע"כ פשוט שאסור לחקות אותם... וזה כלל גדול בתורה, שכל מה שאנו יכולים להפריש עצמנו מדרכים המביאים לידי ע"ז ולידי מינות דמשכא חייבים אנחנו לפרוש מהם" עיי"ש, והוסיף שם שאף אין להיכנס לביהכ"נ שיש בו עוגב.

אך כאמור, כל זה לא שייך לשאלתנו כלל וכלל, שכן בימינו המניע לנגן בבית הכנסת אינו מתוך רצון לחקות את הרפורמים, שהכניסו עוגב לבית הכנסת, כמנהג הנוצרים, ואילו בשאלתנו מדובר בכלי זמר אחרים, השונים לגמרי מעוגב בצלילים ובמקצבם, ואף ריקודים נלווים עם הכלי זמר ותפילת הלל בשירה וריקודים לא נמצאה כלל אצל הרפורמים, וע"כ אין ללמוד מהתם להכא.

ד. כוונה בתפילה

יש הרוצים לטעון, שתפילה מעין זו פוגמת בכוונת המתפללים, כפי שנמצא בשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' י"ז י"ח) שיצא כנגד בתי כנסיות שהכניסו חזן עם מקהלה מלווה וטען שזה פוגם בכוונת התפילה, משום שציבור המתפללים מתרכז בשמיעת המקהלה ולא בכוונת המילים, וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד (ח"א סי' נ"ט) שהנגינה עם העוגב "מבלבל דעת המכוון, ובמקום אשר יכון כי יתהלל המתהלל השכל וידוע את ד', יבין לבבו לשמוע ניגון המנגן כי יערב לו".

אך גם זה לא שייך בענייננו, דאמירת ההלל, המלווה בכלי נגינה, אינה דומה לחזן עם מקהלה שכל הציבור מביט וצופה במקהלה ושייך לומר שזה פוגע בכוונה (וגם על כך היו שחלקו והתירו ואכמ"ל), משא"כ באמירת ההלל, שהמנגנים נמצאים בתוך

ו. איסור כלי נגינה בביהכ"נ משום חורבן המקדש

הנה החת"ס, הידוע במלחמותיו נגד הרפורמים, כתב בתשובות (חוו"מ סי' קצ"ב) וז"ל: "לנגן בבית הכנסת בכינור ועוגב, לפע"ד הוא מנוע מהפסוק על נהרות בבל (תהילים קל"ז א'), כי בודאי לשורר בפני הכשדים חשובים לבד, היה די באמרם איך נשיר שיר ה' לפני בני נכר, מאי על אדמת נכר? אע"כ היו רוצים שישוררו לה' בהודות והלל על ישיבתם בבבל בהשקט אחר החורבן, כדכתיב (ירמיה כ"ט ה') בנו בתים ונטעו גנות, ובמדרש איכה סוף פתיחה כג' כשירד וכו' וגלותו של צדקיה בידו היה גלותו של יכניה יוצאים לקראתו ומקלסין בחדא ידא וכו' יע"ש, שנראה שהיו צריכים להראות לפני המלך יאוש מלחזור לירושלים, וכאלו מודים לה' שזכו לחסות בצלו, ומ"מ לא רצו לזמר בתפילתם כדרך שעשו בביהמ"ק כאלו שכחו ירושלים ונתייאשו ממנה, וזהו שאמר שם ישבנו והשקט ואפ"ה גם בכינו בזכרנו את ציון, כי אפי' אם הותר לשמחת חתן וכלה לשמח לב עגומי הגלות, אבל במקדש מעט אין נכון להראות שמחה לפניו כעין שמחת ציון, כי אין שמחה ואין שחוק לפניו ית"ש עד יושב בשמים ישחק, כמבואר פ"ק דע"ז (ג' ע"ב)".

ואם כי מדברי החת"ס יש מקום לעיין, כי מפשטיה דקרא מוכח בפירוש שפסוקים אלה התרחשו בשעה שגולת ירושלים הגיעה לבבל מובלים בידי שוביהם, והשובים שאלו מאת השבויים היהודים לשיר משירי ציון, כדי לשמוח בנצחונם ובמצבם העגום של השבויים, וכן מדויק בקרא "כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה" (תהילים

קל"ז ג'), וא"כ אין בקשה זו מדברת על השובים הבבליים שביקשו מהיהודים שישירו לה' על ישיבתם בבבל בשקט כדברי החת"ס, וכן הקשה בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ח סי' י"ח), מ"מ תשובתם של הגולים "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" (שם ד') הרי היא תשובה כוללת שנאמרה לשעתה ולכל ימי הגלות, שאת שיר ה' ששרנו בביהמ"ק אין ביכולתנו לשיר על אדמת נכר בשום אופן ובשום צורה. וע"כ נסמך לכך הפסוק "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני" וכו' (שם ה' ו') שהרי זו כשבועה שכדי לא לשכוח את ירושלים והמקדש, אנו מנועים מלשיר את שיר ציון על אדמת נכר. ועיין במלבי"ם (שם) שביאר כדברי החת"ס "כי עתה בבל היא לכם ארץ אחוזתכם כמו ירושלים, וארץ כשדים היא ארצכם כמו א"י לפנים, וההצלחות שהיו לכם שמה הלא יש לכם עמנו, ומדוע לא תשירו על בבל שיר שהייתם שרים על ירושלים". אלא שאם כדברי החת"ס, א"כ כל המניעה היא דווקא על אדמת נכר, וא"כ כיום שב"ה זכינו לחזור לארצנו, א"כ לכאורה דבר זה יצטרך להיות מותר.

אלא, שהמעין בדברי החת"ס הנוספים, יווכח שדבריו אמורים גם לזמננו אנו. דהנה בליקוטי שו"ת חת"ס (סי' פ"ד בסופו, עמ' כ"ו) הקשה החת"ס את שאלתנו דלעיל, והרי תפילה עם כלי נגינה מקורה הוא בביהמ"ק, א"כ מדוע ייאסר זאת? וכן כתב "גם ממה שראינו שאבותינו מתקני התפילות לא תקנוהו בכלי שיר אע"ג שמאתנו יצא השיר הזה בעבודת ביהמ"ק, אפ"ה הזניחוהו אבותינו ש"מ לא הוי ניחא להו בהו מטעם מיום שחרב ביהמ"ק אין שמחה לפניו וכבר כתבתי במקום אחר כי לפע"ד מ"ש 'איך

"שמחה יתירה" מצינו אף בהלכות אבלות חורבן וכן באבלות הספירה שאף אם לא אסרו שירה בפה אסרו כלי זמר שיש בהם שמחה יתירה וע"כ אסרו לקיים חתונות בזמנים אלו, עיין שו"ע או"ח סי' תצ"ג וסי' תקנ"א ובנו"כ שם).

ואכן, גם במלבי"ם בפרושו על הפסוק "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" רמז דבר זה דכתב "הגם שנוכל לשיר לכם שירי ההצלחה הגשמית שהיינו שרים בציון, כי גם פה אנו מוצלחים בהצלחות גשמיות, אבל שיר ה', שיר הקודש שהיינו שרים בציון, על שכינת ה' אשר בה, ועל הופעת רוה"ק והנבואה וכבוד ה' והתורה והעבודה והניסים שיר הזה האלוקי איך נשיר אותו על אדמת נכר" עי"ש.

הרי לפנינו שכל הדברים שמנה, חלקם הגדול, עדיין חסרים לנו כי חסר לנו המקדש. אף שזכינו בחסדי ה' לשוב לארצנו ואדמתנו אינה אדמת נכר ומקומנו "מוכן לסגולות אלה הרחנניות", מ"מ חכמים הדגישו את העדר המקדש כעיקר תקנה זו, וכל עוד לא זכינו לבניינו, עדיין האיסור בעינו עומד. ועיין בעין איה שבת (פ"א אות ל"ט) שם הדגיש מרן הראי"ה קוק זצ"ל את ההעדר בחורבן המקדש "כל זמן שעוד לא שבו לנו כל מחמדינו מימי קדם, כל זמן שאין לנו מלך ונביא, סנהדרין גדולה במקום אשר בחר ד', בביהמ"ק שתצא מהם תורה לכל ישראל בלא שום ספק בהוראה", וכו'. ודון מיניה ואוקמיה באתריה.

ואף בשו"ת שרידי אש (הוצאת בני תורה, ח"א או"ח סי' י"ז) חשש להתיר קונצרט של מזמורים ותפילות בביהמ"ק וכתב "ירא אני להתיר מאימתו של רבנו שבגולה מרן החת"ס ז"ל).

נשיר שיר ה' על אדמת נכר' ולא אמר לפני בני נכר ש"מ בא לשלול אפי' לפני ה' כיוון שהוא באדמת נכר, ואם הותר קצת לשמוח בנ"א חתן וכלה כי המה עגומי הגלות והותר לשעתם, אבל בבית ה' אין שמחה לפניו... ואיך יתירו בפרהסיא בבית תפילתם מה שאבותינו ואבות אבותינו נהגו בו איסור".

א"כ מפורש בדבריו, שאיסור זה הוא מטעם חורבן ביהמ"ק ולא רק צער הגלות כפי שכתב "מיום שחרב ביהמ"ק אין שמחה לפניו", וכן מפורש בתשובת החת"ס שהובאה לעיל "כי אין שמחה ואין שחוק לפניו ית"ש עד יושב בשמים ישחק, כמבואר פ"ק דע"ז ג' ע"ב" ושם מפורש נאמר על חורבן המקדש ולא על הגלות כדברי הגמ' "מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה. עי"ש.

ואם יבוא השואל ויקשה, מילא אם נאסור שירה וזמר של רשות ניחא, אך בביהמ"ק הרי זה כמקדש מעט, וא"כ דווקא בו היה ראוי להתיר, א"כ מדוע לאסור כלי זמר?

על זה התייחס החת"ס בתשובה אחרת (שו"ת חת"ס ליקוטים תשובה פ"ו) וכתב שאף במקדש עיקר החיוב של השירה היה בפה והוא היה לעיכובא, ולביסומי קלא הוסיפו לשורר בכלי שיר שהוא יותר ערב וחשוב, ולכן חכמים שתיקנו לנו את התפילה לאחר החורבן החליטו ש"אחר החורבן די לנו לשמש זכר למקדש בשירה דפומא שהיה מעכב ואין בו יתרת שמחה כ"כ, אבל זמרא דמנא, שאיננו מעכב במקדש ואית ביה שמחה יתירה, אפשר דלא הותר".

הרי מפורש שחכמים תיקנו את התפילה בלא כלי זמר דווקא, מכיוון שבכלי זמר יש "שמחה יתרה" וחז"ל רצו למנוע זאת מפני אבל חורבן ביהמ"ק (ואכן כלי זמר שמכונים

שהתירו שבות בשבת במקום מצווה, מ"מ בכה"ג לא הוי מצוה.

אלא דאז קשיא, דניחא בימי חול ואפי' בשבת שאין השמחה בעצמה מצווה, אך בחוה"מ שזהו בכלל המועדות שהשמחה בעצמה מצווה, א"כ היה צריך להיות מותר?

על כך עונה רבינו יעקב מליסא "מ"מ בשעת התפילה שמזכירים חטאים בנוסח ומפני חטאינו וכדו', וודאי שהשמחה אינה מצוה בעת הזאת, כי איך יעלה על הדעת לבוא לפני המלך לבקש סליחה ומזמוטי שיר בידו? אין זה מבקש אלא מנאץ ח"ו וכו'. והא דאמרינן בברכות (ל'א ע"א) אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצווה, היינו שקודם התפילה ישמח את נפשו בדברי תנחומים של תורה... אבל בתפילה עצמה לא מצינו שמחה, וביחוד בכלי שיר. ובהדיא אמרו שם (ל' ע"ב) אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוי קא בדח טובא, אמר ז'גילו ברעדה' כתיב, ואין בדיחותא יותר מכלי שיר".

אלא שקשה, דבשלמא בתפילה עצמה, אכן מוזכר הרבה מעניין העדר המקדש ועבודת הקורבנות, אפי' בתפילת החגים, ואף אנו מנגנים אותם בניגון אבל (עיין שו"ת מבשן אשיב ח"א סי' ל"ג), אך לכאורה שאלתנו עוסקת באמירת ההלל בחוה"מ ור"ח, ואולי בהם יותר לאומרים בליווי כלי נגינה?

ובמחשבה ראשונה חשבתי לומר, שאף בהלל אנו מזכירים פסוקים המזכירים את החורבן כגון "נדרי לה' אשלם... בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים" וכו', וע"כ הוי כתפילה וכפי שכתב רבינו יעקב מליסא, אלא שהיא גופא קשיא, וכי אי אפשר לומר בפסוקי השמחה ולא לומר בפסוקים המזכירים את

וכן כתב בשו"ת רבינו יעקב מליסא (סי' ד') דיש איסור לנגן בכלי זמר בביהמ"ד בשעת תפילה ואפי' ביום חול. וכתב דלגבי שמחת חתן וכלה שהשמחה בעצמותה היא מצווה כמובא בגמ' ברכות (דף ו' ע"ב), לכך מותר לנגן בהם בכלי זמר, משא"כ בתפילה שכתב "היכן מצינו שהשמחה בה מצווה? אדרבה הלא מבואר ונגלה הוא שעיקר תפילתנו ובקשותינו הוא על כפרת חטא... ואיך נבוא לפני מלכו של עולם בכלי שיר ושמחה, אם ידענו כי חוטאים אנחנו? ובמלכותא דארעא אם יבוא לפניו להתנפל על נפשם על אשר חטאו נגדו ועמהם התוף הנבל לשורר בו הלא יגדל הקצף יותר" עיי"ש.

ואף שקשה, דא"כ אף במקדש לא היה ראוי לזמר בכלי זמר, דאף שם אדם בא להתוודות על עוונות ולהתפלל? על כך עונה רבי יעקב מליסא, דאינו דומה זמן שביהמ"ק היה קיים לזמננו, ד"בזמן שהיה ביהמ"ק קיים לא לן אדם בירושלים וחטא בידו כדאמרינן בבמד"ר (כ"א י"ט): "מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עוון" עיי"ש, בוודאי היה מצווה לשמוח בכלי שיר, וכן בשמחת בית השואבה... משא"כ מיום שחרב ביהמ"ק ובטל רוה"ק ופסקה הנבואה, אין בידינו במה להתכפר, ולא נשאר רק שיח שפתותינו להתוודות מאשר אנחנו חוטאים על הנפש... ואיך נבוא לפניו בשיר וכלי זמר, חוטא בל יתגאה ואין אנו רשאים רק לסדר שבחו ולהתפלל כדרך החוטא לפני מלך בשר ודם, שמסדר שבח המלך ומתפלל אח"כ על נפשו בבכי ותחנונים, וכלן לא מצינו התירא רק גבי שמחת חתן וכלה שהשמחה בעצמותה מצווה וכו', משא"כ בתפילה". ולכן הסיק ג"כ שאסור לומר לגוי לנגן בשבת, דאף

משום מורא מקדש הראוי למקדש מעט.

ז. ניגון בכלי זמר – עבודה המיוחדת למקדש בלבד

זאת ועוד, בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"ח סי' י"ח) הוסיף על דברי החת"ס (לעיל) וסובר, שהאיסור לנגן בכלי נגינה בביהכ"נ, אינו רק מטעם אבלות על חורבן המקדש אלא איסור עצמי וז"ל: "וכן אמרו: "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר", והכוונה מתוך דבריהם שאסור לשיר שיר ה' שהיה נאמר במקדש מפיהם של הלויים למשמרותיהם, ולפיכך הרי היא ככל עבודות המיוחדות במקדש שאסור לעשותן חוץ למקדש, ככל עבודת הקורבנות והקטורת וכיוצא בהם, ולא עוד אלא שעשייתן על ידי ישראל במקדש, או אפי' ע"י הלויים עצמם שלא התמנו לשירה, היא אסורה בהחלט, וכדגרסינן התם (ערכין י"א ב') משורר ששיער חייב מיתה ומסתברא שהוא הדין לשוער ששורר". והסיק ה'משפטי עוזיאל' (שם): "ומכאן אתה למד שאסור לכל אדם מישאל או אפילו הלויים לעשות עבודה זאת מחוץ למקדש, וכ"ש על אדמת נכר. וזאת היתה באמת תשובתם של ישראל והלויים בתוכם, שלא לשיר שיר ה' באדמת נכר".

ואמנם ה'משפטי עוזיאל' אסר לשיר את שיר ה' שהיה במקדש לא רק בגלות אלא בכל מקום, כולל א"י, מחוץ למקדש, והסיק "מכאן למדנו שיש איסור בדבר להכניס כלי זמר ולזמר במקדש מעט שהוא בית הכנסת, הואיל וזמרה בכלי שיר היא מעבודות שבמקדש ואינם מתקיימות בחורבנו, אלא בדבר שפתיים, וכמו שנאמר: "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע י"ד ג'), וזהו טעמם של אבותינו הקדמונים בכל הדורות, ובכל

החורבן, וא"כ ה"ה בתפילה בקטעי התפילה המדברים על סליחת עוון ועל החורבן שם אה"נ שיימנעו מלזמר, משא"כ במקומות התפילה בהם מוזכרת תודה ושמחה, שבהם יזמרו בכלי ניגון?

אלא שנראה מתוך דבריו של רבי יעקב מליסא, ואף מתוך דברי החת"ס לעיל, דחכמינו הבינו שאם יתקנו תפילה המלווה בכלי זמר, הרי זה יפגום בכובד ראש של התפילה, שהיא חלק הכרחי מהלכות תפילה כדמתניתין 'אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש' (ברכות דף ל' ע"ב), ולכן מנעו זאת. וכן כתב ב'שדי חמד' (ח"ז מערכת חו"כ דף ר"ב ע"א) דיש לאסור לנגן בתפילה כיוון שזה סותר את היסוד שאין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש. ואל תקשה מן המקדש, ששם כל האווירה הייתה מיוחדת וכל הניגונים היו עם הכוונת הראויות לאותו עניין, וגם הייתה שם אוירת מורא מקדש גדולה הרבה יותר, והראיה – שהתירו שם שבות וכדו' משא"כ בשאר המדינה, וא"כ כיום שאין לנו בביהכ"נ מורא מקדש כדבעי, אסרו זאת חז"ל.

עוד סיבה להחמיר בימינו ולא לנהוג כמנהג אבותנו במקדש, היא העובדה שבמקדש הייתה הנגינה מתבצעת על ידי הלויים הממונים על השיר, ומכיוון שעבודת הקודש הייתה מונחת על כתפיהם והם למדו והכשירו את עצמם לכך, ידעו לעשות זאת בצורה מכוונת שלא תפגע בכוונת התפילה, משא"כ בזמננו אנו.

ובכך תשובה לקושיית החת"ס מדוע בימינו, שמקילים לנגן בכלי שיר כשאנו על היין, כפסק הרמ"א (באו"ח סי' תק"ס) ועוד, לא נקל גם בתפילה עם כלי נגינה – משום שתפילה בבית הכנסת חומרא יתירה יש בה

לאומרן בבית חתונה ובבית משתאות בקול נגינות וקול שמחה (עיי' רמב"ם תענית פ"ה הי"ד ומגיד משנה שם) ומוכח, שלא נהגו כן בשעת התפילה וכן מוכח בשו"ע (או"ח סי' תק"ס ס"ג) עיי"ש.

על כן הסיק ה'משפטי עוזיאל': "מכלל הדברים למדנו, שאין להתיר לשיר בכלי זמרה בבית הכנסת בשעת התפילה, כי התפילות צריכות להאמר בגילה שיש בה רעדה, ולא בשמחה של כלי זמרה", ובכך הוסיף טעם מעבר למנהגי האבלות על החורבן וכדברי רבי יעקב מליסא לעיל.

והוסיף ה'משפטי עוזיאל', שאף אם נערכת חופה בביהכ"נ (דבר הנוגד את דעתו), יש להימנע מלהביא כלי זמר בביהכ"נ בכל גבוליו.

ח. אל תיטוש תורת אמך

חלק מהפוסקים שהבאנו לעיל, חיו באזורים שבהם התפשטה ההשכלה והרפורמה, ואולי משום כך נזהרו יותר מכל שינוי בסדרי התפילה, מ"מ מצאנו בשו"ת לב חיים לגר"ח פלאגי (או"ח סי' ט') שחי בתורכיה, ששם בזמנו עדיין לא פשטה ולא פשתה המספחת הזו, ואעפ"כ האריך בתשובתו לאסור, וכתב שאין לנו לקיים התפילה אלא כמו שתיקנו חכמים בלבד, "אבל לנגן בתוך התפילה... כמו שהיה בזמן שבהמ"ק זה לא שמענו ולא ראינו דבר זה לא בנביאים האחרונים אחר החורבן ולא באנשי כנה"ג ולא בתנאים והאמוראים בתלמוד בבלי והירושלמי ובמדרשי חז"ל ולא ברבנן סבוראי וגאונים והעוסקים ראשונים ואת אחרונים עד היום הזה, שיאמר שום אחד מהם דבר זה להיות מנגן כלי שיר בתוך התפילה, דבר שלא יש

קהילות ישראל בכל פזוריהם, שנמנעו מהכניס כלי זמר בבית הכנסת, וכ"ש הוא שאסור לזמר בהם. וכל המשנה ממנהגם של ראשונים – אינו אלא טועה ומטעה ועתיד ליתן את הדין, ולא עוד אלא הוא מפר שבועת האבות בשעת גלותם, שאמרו: 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני' (תהילים קל"ז ה'). ומכלל הזכירה היא להמנע מכל דבר שהיה נעשה בבניין המקדש אשר בירושלים, בבית הכנסת, שהוא ממלא מקום מקדש, בתפילה והזכרת קרבנות תמידין ומוספין".

אמנם היה מקום לדון בדבריו, שאכן ברור שיש איסור לעשות את העבודות המיוחדות במקדש חוץ למקדש. אך לנגן ניגונים אחרים בכלי זמר אחרים, מנין לאסור? אמנם ה'משפטי עוזיאל' מבין שמנהג קדמוני ישראל בכל הדורות להימנע מכך אע"פ שהדבר יביא לכוונה בתפילה, מוכיח שהקדמונים הבינו שהאמרה "איך נשיר את שיר ה' אל אדמת נכר" והשבועה של "אם אשכח ירושלים תשכח ימיני" היתה להימנע מלשיר בכל כלי זמר ובכל ניגון שהוא, בבית כנסת, וקיבלו זאת כאיסור, ולכך לא מצינו זאת בכל הדורות ובכל קהילות ישראל בכל פזוריהם.

עוד טעם הוסיף ה'משפטי עוזיאל' לאסור, מדגרסינן בגמ' בגיטין (דף ז' ע"א) "זמרא מנא לן דאסור? שרטט וכתב להו: 'אל תשמח ישראל אל גיל כעמים' (הושע ט' א)", וכתבו התוס' (שם ד"ה זמרא) ושיר של מצווה שרי, כגון בשעת חופה שעושים לשמח חתן וכלה". ומדוע לא נקט תוס' שיר של מצווה בתפילה בביהכ"נ? מוכח, שרק בשעת חתונה וכדו' התירו כלי נגינה ולא בשעת התפילה.

וכן כתב רבינו האי גאון "שירות ותשבחות וזכרון חסדים של הקב"ה מנהג כל ישראל

בשום אחד מהם שחידשו לנו דבר זה להביא מנגנים בתוך התפילה בביהכ"נ, ואדרבא כמו זר נחשב לעשות זאת" (שם) ומדתיקן ריב"ז תקנות זכר למקדש ולא תיקן בעניין זה תפילה עם כלי נגינה בביכנ"ס, א"כ אין מקום לחדש דבר מעתה. וצריך כל מי שהוא חכם ירא וסר מרע להבין את זאת כי מי גילה לו רז זה מאת ה' מן השמיים או מלאך ונביא דיבר בו בין בהקיק בין מחלום לעשות כדבר הזה... ומי הוא זה ואיזהו אחר רשב"י ורבינו האר"י ז"ל וחבריהם הקדושים אשר כל רז לא אניס להו ולא באו בדבריהם לעשות כדבר הזה שינוי הנראה לעיני כל ישראל בכל מקום שהם?" (שם)

ולכן קורא הגר"ח לקהילה שהחלה לנהוג כן לבטל את מנהגה, וטוען שאין זה נקרא מנהג, "כי כל שהוא מנהג שלא מן הדין בלתי שום שורש וגם אינו פשוט ברוב ישראל ויש בו פקפוק ונשתררב המנהג שלא סמך מדלת העם אין בו תורת מנהג ובכל מקום ובכל זמן יכולים לבטלו ומצווה לבטלו" (שם) ומוסיף הגר"ח ש"דבר שאין לו יסוד וראיה למנהג אין לנו לילך אחריהם, ובפרט כשנוגע לעבודת ה'" (שם). והאריך בדבר עיי"ש.

רואים בדבריו, עד כמה חשובה המסורת בעמ"י ובפרט במנהגים הנוגעים לעבודת ה' שאין לנו לחדש דבר שלא מצינו אצל גדולי עולם בכל הדורות. ונראה להוסיף, שאף הכוונה היתירה שיש בדבר זה, למצדדים להתיר, תלויה היא בספק, דלא תמיד ריגושים מהווים כוונה טובה יותר וד"ל. אך גם אם יטענו כל הציבור שמתכוונים טוב

שום שמץ מנהג, וגם לא בווה"ק ובתיקונים ובזוהר חדש ולא במקובלים ז"ל, וא"כ מי הוא זה בדור זה שיבא לחדש דבר זה שלא היה לעולמים שנראה שאין לו לסמוך עליו".

ובהמשך דבריו דן הגר"ח פלאג"י מדוע לא עושים זכר למקדש בעניין זה ג"כ, כפי שתיקן ריב"ז בדברים אחרים, ומסיק שלא תיקנו כן משום דתפילה צריכה כובד ראש כדאיתא בברכות (דף ל' ע"א) ובגמ' הסיקו (שם) דבמקום גילה שם תהא רעדה.

ואין זה סותר שצריך לעבוד את ה' בשמחה, שהשמחה היא במה שזכה להיות מעבדי המלך הקב"ה. וע"כ אין התפילה סותרת הורדת דמעות אלא אדרבה היא מקובלת יותר.

ומוסיף, דאף שמצינו שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצווה שנאמר "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'", אעפ"כ אין מקום להביא כלי נגינה לביהכ"נ בשעת תפילה "כי שאני דוד המלך ע"ה והנביאים כשהיו מנגנים לא היו מאבדים כוונתם, משא"כ אנחנו. ולא הביאו מהם ראיה כי אם כשצריך האדם להיות שמח שמחה של מצווה לעבוד את בוראו אבל לא לעשות מנגנים בתוך התפילה חלילה" (לב חיים שם).

והוסיף הגר"ח, שאם דבר זה (כלי נגינה) היה מוכרח לתוספת כוונה בתפילה, "וכי כמה וכמה לאלפים ורבבות מרבנים וחכמים מכמה שנים רבות דור דור ושופטיו וכמה וכמה מרבנים המקובלים ורבינו האר"י ורבינו חיים ויטאל והרב המקובל האלוקי מומחה ובקי כמהר"ש שרעבי ז"ל ולא מצינו

א. וכבר עמד על כך הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (דרשה לפרשת קרח שנאמרה בוועידת הרבנים של אמריקה תשל"ה) וז"ל: "החוויה הדתית אינה העניין העיקרי, היא משנית. לעולם אסור שנקודת המוצא תהיה

(שם ד"ה שאינו) שאע"פ שניגון בחליל אינו אלא שבות שהותר במקדש, מ"מ לא התירו כי אינה אלא שמחה יתירה עיי"ש, ולכאורה ראייה לסתור, ויש ליישב. מ"מ לגבי ר"ח סברה זו נכונה. ודו"ק.

י. לא תתגודדו

ונראה להוסיף טעם לאיסור והוא משום החשש לאיסור "לא תתגודדו". כשמרן הראי"ה קוק זצ"ל ערך את מסע המושבות עם גדולי הרבנים בארץ בשנת תרע"ד, הגיעו למושבה זכרון יעקב ומרן הרב זצ"ל סירב להיכנס לביהכ"נ במושבה מפני שהבמה של הס"ת היתה צמודה לארון הקודש, כמנהג הרפורמים.

כשמרן הרב זצ"ל חזר מהמסע שלח מכתב לגבאי ביהכ"נ של המושבה עם דברי הסבר למחאתו. המכתב נדפס בשו"ת אורח משפט (מילואים סי' קמ"ט עמ' קפ"א) וז"ל: "אודיע לכבודו את דעתי ע"פ התורה והמצווה, שיסוד מוסד הוא שלא לשנות ממנהגי אבותינו הקדושים נוחי נפש ז"ל, ולהשתוות עם כללות עם קדוש בכל דרכי עבודת השי"ת

יותר בליווי כלי זמר, טענת הגר"ח של "אל תטוש תורת אמך" גדולה היא, ומי יהין לחלוק על כל גדולי עולם אלו.

ועיין בערוה"ש (או"ח סי' תר"צ סעיף כ"ד) שכתב בהגדרת מנהגי ישראל וז"ל: "וכל מנהג שנתייסד ע"פ גדולי הדור הוא מנהג ולא מנהג שנהגו בעצמם", וא"כ ה"ה לנידון דיין.

ט. כבוד יו"ט

ועדיין יש שיטענו שיש לחלק בין כלי זמר בשעת התפילה לבין כלי זמר בשעת ההלל, כפי שנאמר "הללוהו בנבל וכינור" וכו'. אלא ששמעתי מתלמיד שראה כתוב בשם הגר"מ אליהו זצ"ל, לאסור כלי נגינה בחוה"מ ור"ח מטעם פגיעה ביו"ט. שאם יאמרו הלל בחוה"מ עם כלי נגינה ולא יעשו כן ביו"ט, נמצא שיו"ט נפגע. ומצינו סברה מעין זו לבני אשכנז, שנוהגים לא לומר פסוקי קבלת שבת בשבת שחלה לאחר יו"ט, כדי לא לבייש את יו"ט, שלא יאמרו מדוע לשבת עשו קבלת שבת ולא עשו קבלת יו"ט, עיין שערי תשובה או"ח סי' ע"ר ס"ק א'. ויש להקשות מסוכה (דף נ' ע"א) שהחליל חמישה וששה כי לא דוחה שבת ויו"ט, וכתב תוס'

החוויה... ולא משנה כמה גואלת חוויה זו...נקודת המוצא חייבת תמיד להיות המעשה החיצוני האובייקטיבי. ובדבריו התייחס לשאלה מדוע חז"ל תיקנו תפילה שהיא עבודה שבלב רק בדיבור ולא בניגון בכלי נגינה וענה על כך מכמה סיבות: א. "הרגש הדתי הינו בר תמורה, הפכפך וחולף, כמו כל רגש אחר". ב. "כל יחיד חווה את מפגשו עם האלוקים-אדם-עולם בצורה דתית באופן מיוחד. לו המעשה הדתי היה צריך להתאים את עצמו לרגשותיו הפנימיים של האדם, היינו צריכים להמציא טקס המשתנה תמיד. כי מה שמהווה היום ביטוי הולם –הפוך מחר למיושן. מה שמתאים לי-אינו מתאים לשני. לו החוויה הדתית היתה נקודת המוצא...אזי לא יכולנו לדבר על עבודת ד' אחידה. עבודה כזו המשתנה תמיד, היא אלילית ביסודה.

הרעיון לפיו ניתן לעורר את התודעה הדתית, על ידי הפגשתה עם ההיפנוזה רבת העוצמה של החוויה האסתטית, כגון מוסיקה, אומנות פלסטית, אדריכלות- הוא עניין זר ליהדות ההלכתית...לדעתי, זו הסיבה האמיתית לאי הכנסתו של העוגב לתפילה. היהדות רצתה שהחוויה הדתית תיוולד בעולם משלה, ולא שהיא תומרץ או תתעורר ע"י חוויה נהנתנית". עיי"ש בדבריו החריפים.

העניין. וכ"כ בשו"ת דברי חיים (סי' י"ח) ב. ובפרט בדורנו אנו, ששינויים בעבודת ה' בביהכ"נ מתרחשים לנגד עינינו, וחלקם מרוחות זרות אשר אינם מכרם בית ישראל, יש לנו להיזהר ביתר שאת וביתר עוז ולקדש את ביהכ"נ, כדברי ה'משפטי עזיאל: "בקדושתו המורשה לנו מאבותינו ואבות אבותינו, ומקודש בשכינת הקודש של קדוש ישראל וגואלו". (שם). וכששאלתי את הגרא"ד אורבך שליט"א אב"ד טבריה ת"ו בעניין שינוי מנהג בביהכ"נ (בעניין אחר), ענה לי שזמננו הוא "שעת גזירה" של הרפורמה המנסה לחדור לתוך מחננו (וכבר כיום מצוי לצערנו בקהילות שונות שינויים בסדרי ביהכ"נ והתפילות וד"ל). וע"כ יש להיזהר ביתר שאת בכל שינוי וסדר הנוהגים מדורי דורות. וכן הורה לישיבה בטבריה שנהגה כן, לבטל מנהג זה. ותלו"ע.

כעת ראיתי בספר 'נפש הרב' לגאון הרב צבי שכטר שליט"א (עמ' ק"פ) שכתב בשם הר"ר שמואל אח הגרי"ד, שסיפר בשם סבו הגר"ח מבריסק, שבימיו לא הניח לומר 'מערבית' (חלק מפיוטי אשכנז) בבריסק, וכשנפטר הגר"ח בחודש אב, כבר ביו"ט הראשון של סוכות שלאחר מכן, הורה הדיין הג"ר שמחה זעליג ז"ל שיאמרו 'מערבית'. וכמו כן בבית מדרשו של הגרי"ד (ישיבת רמב"ם) נהגו לומר 'מערבית'. והסביר הגרי"ד שאע"פ שבוולוז'ין ובבריסק לא אמרו פיוטים (כמנהג הגר"א שסבר שיש בזה משום הפסק ובד"כ נהג כמוהו) מ"מ

הוא עיקר גדול בתורה, וממקרא דלא תתגודדו למדנו שלא לעשות אגודות אגודות, ע"כ לבד מה שבשינוי של הבימה יש השתוות לדרכי הגויים שעל זה צווחו גדולי עולם קדושי עליון, וב"ה כל קהל ישראל קדושים שומע לקול מורים, ורק מינוטא דמינוטא ימצאו טועים ע"פ מדריכים מתעים, אשר ישנו ממנהגי הכלל כולן, יש בזה גם מלא תעשה דלא תתגודדו כאמור, שבמקום שהדבר שווה בישראל בציבורים רבים אין לשום ציבור להיפרד ולהשתנות, ואין זה תלוי בהוראה של איזה קהילה מיוחדת, וממילא אין לשנות ג"כ תכנית העמוד מכל קהילות הקודש, ויעמוד השולחן על עמדו באמצע ביהכ"נ במקום הראוי לבימה... כמנהג ישראל תורה".

אף בענייננו, מכיוון שרובא דרובא דכל קהילות ישראל, לא נהגו לומר את ההלל בכלי זמר (הכולל אשכנזים, חסידים, ספרדים, עדות המזרח, תימנים ועוד) א"כ קהילה המשנה מהמנהג של כל הדורות הרי זו פורשת מן הציבור. "שבמקום שהדבר שווה בישראל בציבורים רבים, אין לשום ציבור להיפרד ולהשתנות" (שם). וע"כ אף אם בימינו הרצון לנגן בהלל לא בא מתוך רצון להידמות לרפורמים ולנוצרים ואין בו האיסור של 'ובחוקותיהם לא תלכו', מ"מ ההתפרדות והשוני של התפילה מהתפילה של כל קהילות ישראל לפלגותיהם, הרי הוא התפלגות ויש לחשוש לאיסור 'לא תתגודדו' ומטעם זה גרידא יש להמנע מכל

ב. נראה שלכך רמז בשו"ת צ"י"א לעיל שכתב "וכל גדולי ישראל יצאו נגד זה במקלם ותרמילם" וכי שרמז שכמו שרי"ג הכריח את ר' יהושע לבא במקלו ובמעותיו ביה"כ שחל לפי חשבוננו (רי"ה פ"ב מ"ט), כדי למנוע פילוג בעמ"י שכל אחד יקיים המועדים בתאריך אחר, הי"ה בשינוי סדרי התפילה בביהכ"ס שאין להתפלג מדבר השווה בכל קהילות ישראל, וכדברי מרן הראי"ה קוק זצ"ל שהבאנו לעיל.

הגרי"ד הנהיג לומר את הפיוטים, כי סבר שבמקומו, באמריקה, הרפורמים והקונסרבטיבים שלחו ידם בסידורים ובמחזורים והשמיטו וקיצרו ככל העולה על רוחם וכאדם העושה בתוך שלו. וכדי להראות לעולם שאסור לשנות מהמנהגים העתיקים, הרגיש הגרי"ד הכרח לעבור על שיטת הגר"א ולהצריך שיאמרו כל מה שכתוב במחזור, וכפי שנהגו במשך הדורות באשכנז, כדי שלא ילמדו מכך להתיר לעשות שינויים בדברים האסורים ח"ו. ודון מיניה ואוקמי באתרין.

יא. האם יש לחלק בין התפילה להלל
וכששאלתי את הגאון הרב אשר וייס שליט"א האם אין מקום לחלק בין שאר התפילה לבין ההלל, השיב שכיוון שתיקנו חז"ל לומר את ההלל, הרי הוא כחלק מהתפילה ואין לחלק ביניהם. ובזה מיושב דעת רבני ליוואנרא שהתירו לנגן לפני קבלת שבת (כמובא לעיל בשו"ת מלמד להועיל) – כי שם זה לא היה חלק מהתפילה, אלא זו תוספת פרקי תהילים שנוספו ע"י תלמידי האר"י, אך אינם חלק מהתפילה כאמירת ההלל.

יב. שימוש בכלי נגינה בביהכ"נ שלא בשעת תפילה
אע"פ שנוכחנו לדעת, שגדולי עולם נמנעו מלהיכנס לביהכ"נ שיש בו כלי נגינה, אף אם לא ניגנו בו בשעת התפילה (כהרשל"צ הגרב"צ חי עוזיאל זצ"ל ומרן הראי"ה קוק זצ"ל ועוד), מ"מ נראה שמותר להכניסם לצורך שמחת מצווה, שלא בשעת התפילה, כשמחת בית השואבה או הקפות שניות או שמחת סיום מסכת וכיוצ"ב. דכל הפוסקים

הנ"ל לא החמירו ואסרו אלא כשמכניסים הכלי זמר לביהכ"נ בדרך קבע כמנהג הרפורמים והגויים, או כדי להשתמש בהם בעת התפילה אף אם אינם שוהים בביהכ"נ בדרך קבע, אבל בשמחה של מצווה (שאינה תפילה) הנעשית בביהכ"נ, יש להקל, כל שזוהרים ביותר שלא יבואו לידי שחוק וקלות ראש. וכן פשוט המנהג בכל הישיבות בא"י. וכן הנהיג מרן הראי"ה קוק זצ"ל לקיים הקפות שניות בבית המדרש בשיר זמר, והן מתקיימות בבית המדרש הישן של ישיבת מרכז הרב עד היום זה. [טעם הנהגתו לקיים הקפות שניות דווקא בכלי זמר מבואר בשו"ת אורח משפט (סי' קמ"ב) – כדי לפרסם ולהבליט את העובדה שאין נוהגים יו"ט שני של גלויות בא"י, ולכן ראוי לעשות את ההקפות השניות באופן האסור ביו"ט דהיינו מלווה בכלי זמר]. וכן כתב השולחן גבוה (סי' תקל"א ס"ק י"ג) שמנהג ירושלים היה לעשות "חלאקה" הראשונה של הקטן, בחוה"מ סוכות בתוך ביהכ"נ בתופים ומחולות עיי"ש. וכ"כ בשד"ח (מערכת ביהכ"ס אות יו"ד) "מנהג הספרדים לעשות תגלחת ראשונה בביהכ"ס בתופים ומחולות". וכן התיר הרשל"צ הגר"ע יוסף זצ"ל (מובא בספר 'אורחות מרן' ח"א עמ' תי"א), ופוק חזי מאי עמא דבר.

וכן הורה לי מו"ר הגר"י אריאל שליט"א בדבר שאלתנו, ואסר לקיים אמירת הלל עם כלי נגינה בר"ח ובחוה"מ, והציע שאם רוצים לשמוח בשמחת המצווה, יקיימו לאחר התפילה ריקודים ומחולות בביהכ"נ בליווי כלי זמר, אך לא בשעת התפילה. וכן פסק המ"ב (סי' של"ח ס"ק י') שאף ביום חול אסור להתפלל עם כלי זמר. וכן פסק הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (שם).

של פוסקים רבים שדחו הבאת ראייה ממנהג קהילת פראג, מכמה סיבות:

א. שמא זה היה בשבת חתן וזה היה לכבוד החתן והכלה, וע"כ אין ללמוד משם לזמן רגיל.

ב. מנהג זה פסק, "וכאשר נפלה באמת אין מקימה עוד".

ג. אין קובעים הלכה על פי מנהג חריג של קהילה אחת, אשר הוא הפוך ממנהג רוב ככל קהילות ישראל.

ואולם בשאלתנו, שירת ההלל בחוה"מ ור"ת, המלווה בכלי זמר, אינה דומה לאותם קהילות כלל, לא בצורה ולא בכלי נגינה ולא בריקוד, וא"כ קשה לדמות התם להכא.

[ב.] יש איסור לחקות את המינים, גם כשאנו מתכוון לכך, משום מראית העין, כמובא במשנה בחולין (דף מ"א ע"ב). אך לא מצינו אמירת הלל בשירה וריקודים אצל הרפורמים, וע"כ לא נראה לאסור מהטעם הנ"ל.

[ג.] שאלת התפילה המלווה בכלי נגינה אינה עניין מחודש, שהרי כלי זמר היו גם בביהמ"ק, ואעפ"כ לא תיקנו חכמים להתפלל בצורה זו, וע"כ אין להשוות דיון זה לשינויים אחרים שחלו בביהמ"ק (בתקופת הפיתוח הטכנולוגי החדש) כגון הכנסת שעון לביהמ"ק, תאורת השמל וכיוצ"ב.

[ד.] ה'חתם סופר' אסר באיסור מוחלט לנגן בביהמ"ק בשעת התפילה, ולמד זאת משובת הגולים בבבל שנתבקשו ע"י הכשדים לשורר בכלי זמר כפי שעשו במקדש, וענו להם: "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" (תהילים קט"ז ד). וכוונתו באיסור זה, לאו דווקא בחו"ל בגלות, אלא אף בא"י כל זמן שהיושב בשמים לא שחק למו.

יג. מסקנה

מכל הנ"ל נראה, שיש להימנע מלקיים תפילה חגיגית בחוה"מ ובר"ח בליווי כלי נגינה, ואף בשעת ההלל יש להימנע מכך, ואין לשנות מן המנהג שנהגו מדורי דורות בכל קהילות ישראל להתפלל בביהמ"ק בלא כלי זמר, אא"כ יורו גדולי הדור. וכך פסקו רבים מגדולי דורנו ששאלתם בזה, וביניהם מו"ר הגר"י אריאל, הגר"ד ליאור, הגר"ד אוירבך, הגר"נ גולדברג, הגר"א וייס בעל 'מנחת אשר' יבלטו"א. וכן פסקו הרשל"צ הגר"ע יוסף הגרא"י ולדינברג והגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל. ובכגון זה ראוי לומר 'אל תטוש תורת אמך' וכל המשנה ידו על התחתונה.

ואם רוצים לאחר התפילה לרקוד ריקוד של שמחה, לכבוד החג בחוה"מ ור"ת, בליווי כלי נגינה, יכולים לעשות זאת. וכך הורה הגר"י אריאל שליט"א לשיבת רמת גן, שרק לאחר התפילה יש להתיר זאת.

יד. סיכום

[א.] לפני למעלה ממאה שנה דנו פוסקים רבים בדבר הכנסת עוגב לביהמ"ק. מנהג זה רווח בקהילות רפורמיות שעקרו את ההלכה והמסורת היהודית ורצו לחקות את מנהג הנוצרים בבתי תיפלותם. על כן אסרו זאת הפוסקים מכל וכל, משום "ובחוקותיהם לא תלכו", שמכיוון שהפך לחוק לע"ז שמנגנים בו רק בבית תיפלותם, א"כ הוי איסור גמור. מנהג ק"ק פראג היה לנגן בכלי זמר בביהמ"ק קודם קבלת שבת, ובשו"ת מלמד להועיל דן במנהגם ורצה לטעון, שמא נהגו כן עוד לפני הופעת הרפורמים, אך במסקנתו הביא חבל

[ה.] מרן הראי"ה קוק זצ"ל פסק שבכל דבר "שהדבר שווה בישראל בציבורים רבים אין לשום ציבור להיפרד ולהשתנות" (שו"ת אורח משפט, מילואים סי' קמ"ט) וכל המשנה הרי הוא עובר על הלאו "לא תתגודדו", ד"להשתוות עם כללות עם קדוש בכל דרכי עבודת השי"ת הוא עיקר גדול בתורה" (שם). וע"כ סבר שאף אם מנהג זה אינו חיקוי לגויים או למינים, אעפ"כ אסור לעשותו. ואף נמנע בעצמו מלהיכנס לביהכ"נ שעשו בו שינוי מרוב קהילות ישראל.

[ט.] אף שאין להתפלל עם כלי נגינה, ואין ליתן כלי נגינה באופן קבוע בביהכ"נ, מ"מ להכניס כלי נגינה לצורך שמחת מצווה, שלא בשעת תפילה, כשמחת בית השואבה והקפות שניות וכיוצ"ב, מותר וגדולי עולם התירו זאת, וכן נהגו כל הישיבות בא"י, ופוק חזי מאי עמא דבר. ומרן הראי"ה קוק זצ"ל אף הקפיד בהקפות שניות שיהיה דווקא כלי נגינה כדי לעשות היכר של עובדין דחול, להראות שאין אנו מוספים על יו"ט ולא מכניסין יו"ט שני של גלויות בא"י.

[י.] לכן אין להכניס כלי נגינה בביהכ"נ ולשלב ניגוני תפילה עם כלי נגינה, ויש בזה משום פריצת גדר. וכך פסקו החת"ס והגר"ח פלאגי והגר"ב"צ חי עוזיאל ומרן הראי"ה קוק והרשל"צ הגר"ע יוסף (מובא בספר 'אורחות רבנו' לרב דוד יוסף ח"א עמ' תי"א) זצ"ל.

[יא.] אמנם לאחר התפילה, התיר מו"ר הגר"י אריאל שליט"א לרוצים לרקוד ולשמוח בשמחה של מצווה לרקוד, עם כלי זמר, כבשמחת בית השואבה.

ויה"ר שיבנה ביהמ"ק במהרה וימינו ונזכה לשמוח בשירת הלוויים כימי עולם וכשנים קדמוניות אכ"ר.

ורק בחתונות התירו זאת, אך במקדש מעט אין להראות שמחה כעין שמחת ציון. ואינו דומה זמן המקדש (שלא לן אדם בירושלים ובידו עוון) לימינו אנו, כל עוד לא נבנה המקדש.

[ה.] מעבר לאיסור החת"ס מטעם אבלות על חורבן המקדש, הוסיף הרשל"צ הגר"ב"צ חי עוזיאל זצ"ל שתוכן השבועה "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" כולל שבועה להימנע מלשיר בכל כלי זמר ובכל ניגון שהוא בביהכ"נ, ולכך לא מצינו זאת בכל הדורות.

ואף בחופה הנערכת בביהכ"נ (שלדעתו אין ראוי לעשות זאת), אסר להכניס שם כלי נגינה.

[ו.] הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל שחי בתורכיה (בזמן שלא פשטה הרוח הרפורמית), אסר באיסור מוחלט להכניס לביהכ"ס בשעת התפילה כלי נגינה, מפני שלא מצינו מנהג זה לא בנביאים אחר החורבן, לא באנשי כנה"ג, לא בתנאים והאמוראים בבבלי והירושלמי, לא במדרשי חז"ל ולא ברבנן סברואי וגאונים וראשונים ואחרונים ולא בזוה"ק ובכתבי האר"י ותלמידיו, "וא"כ מי הוא זה בדור זה שיבוא לחדש דבר שלא היה לעולמים" (שו"ת לב חיים ח"ב סי' ט), וע"כ אין לשנות המנהג, ובכה"ג אמרינן "אל תטוש תורת אימך", שזהו יסוד גדול בתורה.

וכתב ערוה"ש, ד"כל מנהג שנתייסד על פי גדולי הדור הוי מנהג ולא מנהג שנהגו בעצמם".

[ז.] ה'שדי חמד' כתב שיש לאסור לנגן בתפילה כיוון שזה סותר את היסוד שאין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש. וכ"כ הגר"י ד' סולובייצ'ק זצ"ל.